

Волошина Владлена Костянтинівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного
університету «Одеська юридична академія», адвокат*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАДИ НЕВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Невтручання у приватне життя як засада кримінального провадження зазначена як у ст.15 КПК так і у Конституції України, де сформульовано у вигляді формулювання, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року передбачає, що кожна людина має право на повагу до її особистого і сімейного життя, житла і таємниці листування. Це право у практиці Європейського Суду з прав людини формулюється як право на невтручання у особисте життя, право жити так, як бажаєш, без піддавання розголосу подробиць особистого життя... однак право на повагу особистого життя цим не вичерпується. Воно включає також, у певній мірі, право на встановлення та підтримання відносин з іншими людьми, особливо в емоційній сфері, для розвитку та реалізації особистості людини[1,с.295]. Право на повагу особистого життя органічно включає в себе право на збереження конфіденційності інформації, що стосується особистого життя. Треба наголосити на тому, що у своїх позиціях ЕСПЛ дійшов висновку, що він не вважає за можливе або необхідне дати вичерпне визначення поняття «приватне життя» і що було б неправильно обмежувати його «внутрішнім колом», де кожен може жити таким своїм власним життям, якому він надає перевагу, і повністю виключити з цього зовнішній світ, що не входить до складу цього кола(рішення Європейського суду з прав людини у справі Німіц проти Німеччини) [2].

Будь-яке втручання згідно з п. 1 ст. 8 Конвенції має бути виправданим в розумінні п. 2 як таке, що здійснюється «згідно із законом» і є «необхідним у

демократичному суспільстві» задля досягнення однієї або більше законних цілей, що в ньому наводяться. Формулювання «згідно із законом» вимагає від оскаржуваного заходу як підґрунтя в національному законодавстві, так і його відповідності принципіві верховенства права (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Белоусов проти України», заява № 4494/07)[3].

Конституційний Суд України (далі –КСУ) рішенням від 20.01.2012 р. у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України ствердив, що особистим життям фізичної особи є її поведінка у сфері особистісних, сімейних, побутових, інтимних, товариських, професійних, ділових та інших стосунків поза межами суспільної діяльності, яка здійснюється, зокрема, під час виконання особою функцій держави або органів місцевого самоврядування. КСУ резюмував, що неможливо визначити абсолютно всі види поведінки фізичної особи у сферах особистого та сімейного життя, оскільки особисті та сімейні права є частиною природних прав людини, які не є вичерпними, і реалізуються в різноманітних і динамічних відносинах майнового та немайнового характеру, стосунках, явищах, подіях тощо. Право на приватне та сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб (п. 3.1) [4].

Отже, невтручання у приватне життя у кримінальному провадженні означає, що держава не має права втручатися у приватне життя осіб без відповідних правових підстав під час здійснення кримінального провадження та має вжити заходи для забезпечення конфіденційності інформації про особисте та сімейне життя людини, яка стала відома у ході кримінальної процесуальної діяльності. Слід зазначити, що сфера особистого життя людини є досить широкою і включає у себе фізичну, просторову, комунікативну та інформаційну сфери буття людини.

Ст. 15 КПК закріплює, що під час кримінального провадження кожному гарантується невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя. Ніхто не може збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених КПК. Інформація про приватне життя особи, отримана в порядку, передбаченому КПК, не може бути використана інакше як для виконання завдань кримінального провадження. Кожен, кому наданий доступ до інформації про приватне життя, зобов'язаний запобігати розголошенню такої інформації.

Отже, втручання є законним за таких умов: закріплення підстави правообмеження в законі; здійснення правообмеження згідно з процедурою, встановленою законом; зрозумілість і доступність закону; передбачуваність наслідків застосування закону; закон, який встановлює підставу обмеження права, повинен захищати від свавілля; чітке обмеження дискреційних повноважень уряду щодо правообмеження. ЄСПЛ тлумачить вираз «необхідне в демократичному суспільстві» як відповідність між метою та засобами її досягнення.

Засоби будуть вважатися непропорційними за таких умов: під час прийняття рішення не заслухано думку особи, чиї права обмежуються; під час прийняття рішення обов'язок щодо доказування перекладено на особу, чиї права обмежуються; не встановлено всі важливі обставини, у яких відбувається правообмеження; відсутність дискреційних повноважень, що робить закон автоматичним там, де він повинен бути гнучким; надмірна тривалість процедури захисту. [5 с. 119–120].

Особливого змісту цей принцип набуває у стадії досудового розслідування, в межах якого інколи неможливо уникнути законного втручання у приватне життя людини. КПК зобов'язує суб'єктів які здійснюють кримінально-процесуальну діяльність вживати заходів щодо нерозголошення обставин особистого та сімейного життя особи. Однак інформація про обставини особистого та сімейного життя може бути отримана під час проведення слідчих (розшукових) дій, таких, як допити, освідування, огляд місця

події, огляд документів, тощо. Так, наприклад, при проведенні допиту інформація про особисте та сімейне життя може бути отримана як безпосередньо від самого власника такої інформації, так і від інших осіб. Використання примусових повноважень, наданих законодавством, вимога підкоритися де завгодно і в будь-який час перевірці особи та детальному обшуку особи, одягу та особистих речей є втручанням у право на повагу до приватного життя. Таке втручання виправдане умовами пункту 2 статті 8 лише у випадку, якщо воно "відповідає законодавству», переслідує одну або кілька законних цілей, зазначених у параграфі 2, і є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення цілі або цілей (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Віг проти Угорщини», заява № 59648/13)[6].

Вважаємо, що дія принципу невтручання у приватне життя розповсюджується на усі процесуальні дії, у тому числі слідчі(розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії [7].

Відповідно до ст.222 КПК, відомості досудового розслідування можна оголосити лише з письмового дозволу слідчого або прокурора і лише в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. Слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу. Дані досудового розслідування можуть бути розголошені, якщо це розголошення не може вплинути на його всебічність, об'єктивність та повноту та відповідає, не суперечить діючому законодавству, не порушує права та законні інтереси учасників кримінального провадження. Кримінальне процесуальне законодавство не передбачає обов'язкової письмової форми попередження слідчим, прокурором, осіб які брали участь у кримінальному провадженні, або присутніх при цьому про обов'язок нерозголошення даних досудового розслідування без їхнього дозволу. Таке попередження учасникам кримінального провадження може бути зроблене в усній формі або відібрана підписка з попередженням про відповідальність у відповідності зі ст.387КК. Однак, на жаль таке попередження стосується лише інтересів досудового

слідства. На нашу думку, необхідно також передбачити обов'язок слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду вживати заходи щодо нерозголошення відомостей приватного життя особи, які стали відомі під час проведення досудового розслідування, судового розгляду.

Таким чином, принцип невтручання у приватне життя особи у стадії досудового розслідування можна визначити як правове положення, яке виражає вимогу поваги приватного життя особи при провадженні досудового розслідування у кримінальній справі та необхідність забезпечення збереження конфіденційності інформації, що стосується особистого та сімейного життя, з боку суб'єктів, які здійснюють досудове розслідування та приймають участь у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: Право и практика. М., 1998
2. URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461421/2461421.htm>
3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_989#Text
4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text>
5. Сироїд Т. Л. Міжнародний захист прав людини : навч. посібник. Харків : Право, 2019. 310 с
6. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/95213523>
7. Case of Sergey Volosyuk v. Ukraine Application no.1291/03Judgment European Court of Human Rights,12 March 2009,final 12 June2009.HUDOC:database. URL:[https://hudoc.echr.coe.int/rus#{"full text":\["SergeyVolosyuk"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-91726"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{)